

Kohtuasi C-393/19**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

21. mai 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Apelativen sad – Plovdiv

Eelotsusetaotluse kuupäev:

16. mai 2019

Süüdistatav:

OM

Teised menetluse osalised:

Okrazhna prokuratura – Haskovo (Haskovo regionaalne prokuratuur)

Apelativna prokuratura – Plovdiv (Plovdivi apellatsiooniprokuratuur)

Põhikohtuasja ese

Kaitsja apellatsioon Okrazhen sad – Haskovo (Haskovo regionaalne kohus) kriminaalmenetluses nr 709/18 tehtud otsuse peale, millega süüdistatav OM mõisteti süüdi ulatuslikus salakaubaveos, osas, milles määrati kuriteovahendi konfiskeerimine riigi poolt.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 17 lõike 1 ja artikli 47 tõlgendamine

Taotlus esitatakse ELTL artikli 267 esimese lõigu punkti b alusel.

Eelotsuse küsimused

1. Kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 17 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et üldiste huvide ja omandiõiguse kaitse nõude vahelise tasakaalu rikkumise tõttu on lubamatu liikmesriigi regulatsioon, nagu seda on Bulgaaria Vabariigi karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõikes 8 sätestatu, mille kohaselt ulatusliku salakaubaveo toimepanemiseks kasutatud transpordivahend, mis kuulub kolmandale isikule, kes ei teadnud ega pidanud teadma ega saanud teada, et tema töötaja paneb toime süüteo, kuulub konfiskeerimisele riigi kasuks?

2. Kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 47 tuleb tõlgendada nii, et lubamatu on liikmesriigi regulatsioon, nagu seda on [Bulgaaria Vabariigi] karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõikes 8 sätestatu, mille kohaselt võib konfiskeerida transpordivahendi, mille omanik on isik, kes ei ole süüteo toimepannud isik, ilma et oleks tagatud omaniku võimalus pöörduda kohtusse oma seisukoha esitamiseks?

Euroopa Liidu õigusnormid ja kohtupraktika

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 17 ja 47

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiivi 2014/42/EL kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus põhjendus 33

Liikmesriigi õigusnormid

Karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artiklid 242, 37, 44 ja 53

Kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazateleno-Protsesualen kodeks) artikli 111 lõige 1

1951. aasta omandiseaduse (Zakon za sobstvenostta) artikkel 108

Karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõike 8 kohaselt konfiskeeritakse salakauba transportimiseks kasutatud transpordivahend riigi kasuks, isegi kui see ei kuulu teo toimepanijale, välja arvatud juhul, kui selle väärtus üheselt ei ole vastavuses toimepandud süüteo raskusastmega.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab, et Bulgaaria õiguse kohaselt on ulatusliku salakaubaveo toimepanemiseks kasutatud kuriteovahendi konfiskeerimine ette nähtud teo toimepanemise imperatiivse tagajärjena, võtmata arvesse asjaolu, kelle oma kuriteovahend on. Nimetatud konfiskeerimine ei ole sanktsioon, vaid asjaolu, et konfiskeeritud kuriteovahendit kasutati salakaubaveo toimepanemiseks, tagajärg. Konfiskeerimine on seega küll raskendav meede, kuid ei ole Bulgaaria karistusseadustiku kohaselt karistus. Seda ei saa võrdsustada

karistusega „konfiskatsioon“, mis kujutab endast teo toimepanija vara sundvõõrandamist.

Lisaks tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõikes 8 sisalduv erisäte transpordivahendi konfiskeerimise kohta on erand karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 53 lõikes 1 sätestatud üldreeglit, mille kohaselt kuriteovahendid konfiskeeritakse ainult siis, kui need kuuluvad teo toimepanijale. Karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõikes 8 käsitletakse riigi kasuks konfiskeerimist selgelt laiemalt kui karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 53 lõikes 1 sätestatud üldregulatsioonis.

Mõiste „kuriteovahend“ on defineeritud Bulgaaria Vabariigi siduvas kohtupraktikas. Varhoven sad'i (Bulgaaria kõrgeim kohus) kriminaalkolleegiumi täiskogu 1. detsembril 1960. aastal kriminaalasjas nr 78/1960 tehtud tõlgendava kohtuotsuse nr 84 kohaselt on asju „kasutatud“ süüteo toimepanemiseks siis, kui neid tegelikult kasutati süüteo toimepanemiseks. Vastav põhimõtte kujundati varasema Varhoven sad'i (Bulgaaria kõrgeim kohus) üldkogu kriminaalasjas nr 8/1971 tehtud otsuses nr 11/1971. Selle kohaselt kasutati asju teo toimepanemiseks, „kui neid kasutati otse ja vahetult tööriista või vahendina tahtlikult toimepandud süüteo koosseisu teostamiseks“. Kuriteovahend on seega midagi muud kui kuriteoese, kuna tegemist on asjadega, mida kasutatakse konkreetsetes olukorras karistatava tegevuse läbiviimiseks. Kuriteovahend on asi ainult siis, kui ta on otse seotud teoga, mitte aga süüteo teiste tunnustega. Esmajoones on tegemist selliste juhtumitega nagu käesolev, mille puhul tegu kui selline pannakse toime transpordivahendit kasutades. Süüteokoosseisu objektiivsed tunnused on täidetud kaupade tegeliku vedamisega (tegeliku transportimisega) üle piiri.

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 2018. aasta juulis töötas süüdistatav OM Türgi transpordifirmas „Plastnak Nakliat Turizam Sanayi Ve Tidzharet Anonim Shirketi“. Ta teostas rahvusvahelisi vedusid autorongiga, mis koosnes vedukist „Mercedes“ ja sellega ühendatud haagisest „Tirsan“.
- 2 11. juulil 2018 pidi ta alustama uut sõitu Türgi linnast Istanbulist Delmenhorsti linna Saksamaa Liitvabariigis, koormaks pähkli pasta. Enne ärasõitu võttis temaga ühendust tundmatu isik, kes tegi talle ettepaneku viia tasu eest salakaubana Saksamaale 2940 antiikset münti. Süüdistatav oli nõus ja võttis mündid vastu. Nende kogukaaluks oli 24,850 kg ja nad olid jaotatud kolme Coca-Cola 1,5 liitrilisse plastikust pudelisse, mille ülemine osa oli ära lõigatud. Pudelite sisu varjamiseks olid need mähitud musta riide sisse ja kleelindiga kinnitatud. Süüdistatav paigutas kolm pudelit standardvarustusse kuuluvasse tühimikku, mis asus juhiistme all ning oli ette nähtud pagasi, tööriistade ja muude tarvikute

hoidmiseks. Tühimikuks oli kapp uksega, mida sai liigutada juhiistme juures olevat nuppu vajutades (nupule juurdepääs oli ainult juhikabiini sees).

- 3 Süüdistatav peitis müntidega pudelid autoklaasi nelja plastikust plaadi ja katte vahele ega rääkinud kellelegi oma plaanist panna toime süütegu.
- 4 12. juuni 2018. aasta hommikul ületas ta probleemideta Türgi piiriületuspunkti „Kapakule“ ning jõudis piiriületuspunkti „Kapitan Andreevo“ kaudu Bulgaaria Vabariigi territooriumile. Viimati nimetatud piiriületuspunktis reastus ta piiri- ja tollikontrolli läbimiseks ritta „Sisenevad veokid“.
- 5 Sel ajal oli kontroll-liinil teenistuses tollitöötaja ja tunnistaja DM. Ta alustas autorongi ja kauba rutiinset kontrollimist, mille käigus nõudis juhilt tühimiku avamist. Süüdistatav tegi seda ning tunnistaja avastas pudelid. Tolliteenistuja küsimusele, mida need pudelid sisaldavad, vastas süüdistatav, et selles on sõidukite varuosad. Tolliteenistuja otsustas pudeleid põhjalikult kontrollida ning lõikas neist ühe lahti. Seejärel avastas ta mündid. Ta oletas, et tegemist on kultuurajaloolise väärtusega ning palus piirkondliku ajaloomuuseumi eksperdilt arvamust, kes oletust kinnitas.
- 6 Antiiksed mündid, autorong, haagis, süütevõti ja auto tehniline pass kui tõendid konfiskeeriti ja arestiti. Autorong otsiti nõuetekohaselt läbi, fotografeeriti, ekspert hindas selle väärtust ning seejärel võeti see hoiule.
- 7 Tellitud arheoloogilis-numismaatilises ekspertiisis, mida osapooled kahtluse alla ei sea, jõuti järeldusele, et kõik mündid on ehtsad ning kujutavad endast arheoloogilisi objekte. Tegemist on ajalooteaduse jaoks erakordselt väärtusliku kollektiivleiega, täpsemalt mündiaardega. Kuna müntide puhul on tegemist aardega, on neil nii teaduse kui ka näituste jaoks suur väärtus. Lõpuks hinnati iga mündi väärtuseks 25 Bulgaaria leevi (BGN); kõikide müntide koguväärtust hinnati 73 500 leevile.
- 8 Kaubaekspertiisi ümberlukkamatutes järeldustes hinnati veduki „Mercedes“, millega oli münte transporditud, väärtus 81 529,50 leevile ning selle külge ühendatud haagise „Tirsan“ väärtus 23 721,25 leevile.
- 9 Kohtu esimeses astmes toimus menetlus ilma süüdistatava kohalviibimiseta. Kaitsja ei taotlenud tunnistajate ülekuulamist ega dokumentide esitamist ega vaielnud vastu asjaoludele, mida oli kirjeldatud kohtumenetluse algatanud süüdistusaktis. Käesolevad asjaolud vastavad kohtu poolt vastuvõetud asjaoludele. Süüdistusaktis ei viidata selgelt asjaolule, et äriühingul, kellele autorong kuulub, ei ole mingit seost süüteoga (seda ei nimetata ka esimese astme kohtu põhjendustes); väidetavate asjaolude kirjeldusest tuleneb aga, et sellist seost ei ole.
- 10 Kohtueelse menetluse ajal sai vaidlusesemeks oleva autorongi omaniku juhatuse liige menetlusest teada ning ta andis oma advokaadile Dimitar Sladovile volituse esindada ennast seoses tõendina konfiskeeritud autorongi hoiule võtmisega. Kohtueelses menetluses taotles advokaat Sladov veduki ja haagise väljaandmist.

Autorongi väljaandmise taotluse jätsid rahuldamata kontrolli teostav prokurör ja kaebuse alusel esimese astme kohus.

- 11 Esimese astme kohtus esitatud lõppsõnas ei väitnud advokaat Ivanov, et tema klient on süütu, ega taotlenud tema õigeksmõistmist. Ta nõudis leebema karistuse määramist ning karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõike 8 kohaldamata jätmist; sealjuures märkis ta esimest korda, et nimetatud säte ning eelpool nimetatud sätted on vastuolus liidu õigusega.
- 12 22. märtsi 2019. aasta Haskovo Okrazhen sad'i (Haskovo regionaalne kohus) otsusega nr 13 kriminaalmenetluses nr 709/18 mõisteti süüdistatav OM süüdi karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõike 1 punkti e järgi mündiaarde ulatuslikus salakaubaveos, mille väärtus vastab süüteotunnusele „suures ulatuses“. Talle mõisteti põhikaristusena kolmeaastane vabadusekaotus ning kõrvalkaristusena rahaline karistus 20 000 Bulgaaria leevi. Põhikaristuse täideviimine peatati neljaks aastaks alates kohtuotsuse jõustumisest. Kuriteo esemeks olevad mündid konfiskeeriti riigi kasuks vastavalt karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõikele 7. Karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõike 8 kohaselt konfiskeeriti riigi kasuks ka vaidlusesemeks olev veduk kui vahend, mida kasutati kauba salakaubana üle piiri transportimiseks. Haagis, mis ei olnud otseses seoses transportimisega, anti välja selle omanikule, Türgi äriühingule.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 13 Apellatsioonis märgitakse, et veduki konfiskeerimine rikkus ka süüdistatava kaitseõigust. Tegemist on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK), konventsiooni lisaprotokoll, Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „põhiõiguste harta“) ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. oktoobri 2013. aasta määruse (EL) nr 952/2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik, sätete rikkumisega.
- 14 Kohtuistungil jäi advokaat Ivanov apellatsiooni juurde ning esitas uusi argumente käsitluse juurde, mille kohaselt transpordivahendi, mis kuulub isikule, kes on tema kliendist erinev isik, konfiskeerimiseks antud korraldus ei ole õiguspärane. Ta väitis, et konfiskeerimine rikub ka direktiivis 2014/42 kehtestatud nõudeid, mis viitavad EIÕK-le ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) kohtupraktikale; lisaks ei vasta konfiskeerimine ka Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni artiklis 5 sätestatud nõudele, mille kohaselt peab huvitatud isikutel olema võimalus kasutada tõhusaid õiguslikke meetmeid oma õiguste kaitsmiseks. Advokaat Ivanov jäi apellatsioonikohtule esitatud eritaotluse juurde esitada eelotsusetaotlus Euroopa Liidu Kohtule liidu õiguse konkreetsete sätete väidetava rikkumise kontrollimiseks.
- 15 Plovdivi apellatsiooniprokuratuuri prokurör (Prokuror ot Apelativna prokuratura – Plovdiv) taotleb eritaotluse tagasilükkamist, kuna puudub vajadus liidu õiguse

tõlgendamiseks. Haskovo Okrazhen sad'i (Haskovo regionaalne kohus) poolt määratud transpordivahendi, millega aare veeti salakaubana üle piiri, konfiskeerimise peab kinnitama apellatsioonikohus, kuna karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõike 8 kohaldamine ei ole Bulgaaria kohtupraktikas kunagi olnud vaidluse või lahknevuste esemeks. Prokurör viitab Varhoven kasatsionen sad'i (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus) kohtuotsustele, milles on rõhutatud, et konfiskeerimine on salakaubaveo toimepanemise imperatiivne tagajärg, olenemata sellest, kas konfiskeeritud vara on teo toimepanija või heauskse kolmanda isiku oma. Varhoven kasatsionen sad (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus) jääb karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artiklis 242 sätestatud süütegude menetlemise kohtupraktika juurde, milles ei ole tuvastatud erinevate puudutatud huvide vahelise tasakaalustatuse põhimõtte rikkumist, mis on sätestatud advokaat Ivanovi poolt viidatud liidu õigusaktides. Transpordivahendi omanikult selle kasutamise võimaluse äravõtmine on toimepandud süüteo legitiimne ja proportsionaalne tagajärg. Igal liikmesriigil on võimalus kohaldada sellist konfiskeerimist üldistes huvides.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 16 Vastus asjakohase liidu õiguse sätete mõtte ja sisu kohta on otsustava tähtsusega pooleli olevas kriminaalmenetluses õige otsuse tegemisel. Karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõikes 8 sätestatu on ühetähenduslik ega vaja tõlgendamist: kohus on kohustatud konfiskeerima raske salakaubaveo toimepanemise vahendi, olenemata sellest, kelle omandis see vahend on. Nimetatud regulatsioon pärineb ajast, mil liidu õigus ei olnud Bulgaaria jaoks veel siduv, ega ole tõenäoliselt mõnede liidu õiguse sätetega kooskõlas. Konkreetselt ei vasta see tõenäoliselt põhiõiguste harta artikli 17 lõikele 1 ja artiklile 47. Asjaolu, et transpordivahend, mida kasutati karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 tähenduses salakauba vedamiseks, konfiskeeritakse karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõike 8 kohaselt riigi kasuks ka siis, kui see ei ole teo toimepanija oma, võib apellatsioonikohtu käsitlemise kohaselt tuua endaga kaasa tasakaalu puudumise kolmanda isiku – kes ei osalenud mingil viisil süüteo toimepanemises ega oma sellega mingit seost – huvi ja riigi huvi vahel konfiskeerida selle isiku vara, kuna seda kasutati süüteo toimepanemiseks. Kuna liikmesriigi õigusnormid ei näe ette menetlust kuriteovahendi omaniku ärakuulamiseks, võib lisaks sellele olla tegemist põhiõiguste harta artiklist 47 (mis võtab nõude üle EIÕK artiklist 6) tuleneva nõudega, mille kohaselt peavad olema tagatud tõhusad õiguskaitsevahendid, millest üks peab olema võimalus pöörduda kohtusse.
- 17 Bulgaaria Vabariigi õigusnormi kokkusobimatusest viidatud liidu õiguse sätetega annab tunnistust EIK 13. oktoobri 2015. aasta otsus ÜNSPED PAKET SERVIZI SAN. VE TIC. A. Ş. vs. Bulgaaria (kaebus 3503/2008) (ECLI:CE:ECHR:2015:1013JUD000350308). Selles käsitletakse juhtumit, milles Bulgaaria Vabariik konfiskeeris karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõike 8 alusel Türgi Vabariigis registreeritud äriühingule kuuluva

veoki. Selles otsuses märgitakse, et konfiskeerimine rikub EIÕK lisaprotokollis artikli 1, mille sisu kattub põhiõiguste harta omandiõigust käsitleva artikli 17 lõikega 1. Lisaks märgitakse otsuses, et veoki omanikule ei antud võimalust pöörduda kohtusse. Võimalus pöörduda kohtusse kui tõhusa õiguskaitse teostamise vahend on tagatud põhiõiguste harta artiklis 47. EIK otsuses märgitakse, et sellise menetluse puudumine, milles puudutatud isik saab oma seisukohta avaldada, tõi kaasa olukorra, kus riigiasutused ei saanud kontrollida konfiskeerimise proportsionaalsust, mis omakorda viis selleni, et ei olnud võimalik leida „õiglast tasakaalu“ kõikide puudutatud huvide vahel. Rõhutatakse, et see tasakaal sõltub paljudest teguritest, mh omaniku käitumisest. Järelkult oleksid riigiasutused pidanud arvesse võtma süü või hoolsuse määra seoses konfiskeeritud esemega või vähemalt seost ilmnenu käitumise ja süüteo vahel. Märgitakse, et puudutatud äriühingu kanda jäeti individuaalne ja liigne koorem; selles kontekstis viidatakse EIK 23. septembri 1982. aasta otsusele *Sporrong ja Lönnroth vs. Rootsi* (ECLI:CE:ECHR:1982:0923JUD000715175, seeria A, punkt 52).

- 18 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab asjakohaseks tsiteerida lõiku EIK 24. oktoobri 1986. aasta otsusest *Agosi vs. Ühendkuningriik* (ECLI:CE:ECHR:1986:1024JUD000911880, seeria A, punkt 108), milles märgitakse: „Selleks, et konfiskeerimine oleks õigustatud EIÕK lisaprotokollis artikli 1 lõike 2 kohaselt, piisab, [kui] riik leiab tasakaalu üldiste huvide ja puudutatud isiku huvide vahel [...]. Tasakaalu leidmine sõltub paljudest teguritest; seejuures on vara omaniku käitumine, kaasa arvatud tema süü või tema hoolsuse määr ainult üks element paljude asjaolude hulgas, mida tuleb arvesse võtta. Kuigi artikli 1 lõikes 2 ei ole kehtestatud ühtegi selget menetlusõiguslikku nõuet, peab [EIK] järelkult võtma arvesse, kas käesoleval juhul kohaldatud menetlused on olnud sellised, et on kohasel viisil arvesse võetud mh kaebuse esitanud äriühingu süü või hoolsuse määra või vähemalt seost äriühingu käitumise ja [...] õigusrikkumise vahel; ja ka seda, kas kõnealused menetlused on andnud kaebuse esitanud äriühingule kohase võimaluse esitada oma seisukoht pädevatele ametiasutustele“.
- 19 Lisaks tuleb tähelepanu pöörata direktiivi 2014/42 põhjendusele 33. Selle kohaselt tuleb sätestada spetsiaalsed kaitsemeetmed ja õiguskaitsevahendid, et tagada selliste isikute põhiõiguste kaitse, keda ei ole kohtu alla antud. Edasi on märgitud, et selliste meetmete hulka kuulub selle kolmanda isiku õigus olla ära kuulatud, kes väidab end olevat konfiskeeritud vara omanik.
- 20 Esitatud põhjustest lähtudes on kohtuasja menetlev kohtukolleegium seisukohal, et küsimus mõlema käsitletud põhiõiguste harta sätte mõtte ja kohaldatavuse, samuti nendest sätetest tulenevate nõuete võimaliku mittetäitmise kohta karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artikli 242 lõikes 8 sisalduva liikmesriigi regulatsiooni poolt ulatusliku salakaubaveo toimepanemiseks kasutatud kuriteovahendi konfiskeerimise kohta on otsese (pretsedenti loova) tähtsusega õige otsuse tegemisel nii käesolevas asjas kui ka sama esemega muudes asjades.